

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előzetési díj:

Egész évre	4 ft.
Félévre	2 „
Negyedévre	1 „

A társulat minden rendű tagjai
a lapot tagdíjakért kapják.

A lap szellemi részét illető cikkek a szer-
kesztőségnek, az előzetési pénzek a pénz-
tárnoki —, az esetleges reklamációk pedig
a kiadóhivatainak küldendők.

Plébániai Emlékkönyvek (Historia Domus.)

(Erdinger Antal, szt. pölteni kanonoktól. Linzer Quarta Ischrift 1892.
1. 13.)

„Quod vides, scribe in libro.“

Apoc. 1. 11.

Az ausztriai, második katolikus nagygyűlésen a többek között ez a határozat is hozott:

„Tekintettel arra, hogy több szempontból mennyire fontos az egyházi történelem művelése: és tekintettel arra a körülményre, hogy e téren bár tekintélyes irodalmat tudunk felmutatni, másrésztől azonban, a min különben az anyag túlgazdagságát véve figyelembe, nem is esodálkozhatunk, még sok oly kérdés áll előttünk, mely nincs kielégítőleg megoldva, sok oly hézag tátong itt is ott is, melyet még ki kell pótolni: a nagygyűlés ajánlja, hogy

1. az egyes országok és tartományok, az egyes püspökségek és egyházmegyék, egyes kolostorok és plébániák, seminariumok, intézetek stb. egyháztörténetét igyekezzenek megírni az arra illetékeseknek;

2. a megyei schematismusokban jegyzetek alakjában az egyes plébániák rövid történelme is közzé tétessék;

3. hogy az ausztriai egyházfejdelmek életrajzai kidolgoztassanak;

4. hogy azon fontosabb történelmi okmányokról és emlékekről, melyek az egyes püspöki egyházmegyék káptalani és kolostori levéltáraiban rejtkeznek, tartalomjegyzékek készíttessenek.

E határozatot Dr. Tittel, olmtüzi pap hosszabb beszédben tárgyalta, melyben, hogy az mennyire időszerű és hasznos, bőven kifejtette.

Az idézett határozat egy borzasztó terület munkába vételét célozza, és szó sem lehet róla, hogy e munkának egy vagy két ember kellőképen meg tudna felelni; ha azonban ezek többekkel is megosztják a munkát egyformán,

hogy segédek kisebb, nagyobb részletet ölelve fel, azt azután legjobb tehetségeik szerint igyekeznek gyümölcsözővé tenni, a siker kétségtelen leendő. Az emberi tudomány és tevékenység terén hányszor nem érvényesül ez az eljárás és hányszor nem történik, hogy az egyesek által kidolgozott részleteket egy később rendező kerek egészszé önti össze. Ilyen részlet az említett területen az egyes plébániák története, melynek forrásait legelső sorban, ha nem kizárólag is, a plébániakon, illetőleg a plébániai emlékkönyvekben kell kutatnunk, mint-hogy az időszerű plébánosok plébániai területeknek született történetírói gyanánt is tekinthetők. Bátran elmondhatjuk, hogy hazánkban talig találkozik oly plébánia, melynek ne lenne plébániai emlékkönyve; hogy azonban ezek mind kellőképpen volnának vezetve, bajosan lehetne ily általánosan mondani. Nagyon helyén valónak találjuk emélfogva, ha a plébániai emlékkönyvek ujjafteremtésére vagy továbbvezetésére nézve egyes útbaigazításokat fogunk ez alkalommal közzé tenni.

Foglalkozunk mindenekelőtt azzal, milyen anyagból készítsük a plébániai emlékkönyvet, mint könyveket? Manapság, midőn a vegytan az írószerek, t. i. a papír és tinta előállításánál oly nagy szerepet játszik, nem tarthatja senki kicsinyeskedésnek, ha felhívjuk az illetők figyelmét, hogy a legújabb, ú. n. géppapír megsárgul és megtörik, és a vegytani tinták nem ritkán magfakulnak vagy áteszik magokat a papíron. A jelzett ezéla emélfogva legalkalmasabb a merített, irodai papír, és a valódi gubaestinta. Igazán nyomorult állapot, ha elgondoljuk, hogyan fognak kinézni ötven év múlva a levéltárakban és könyvtárakban letett okmányok és nyomtatványok, melyek pedig a XIX-ik század második feléből származtak, és megfoghatatlan, hogy a hatóságok miért fordítanak oly csekély gondot erre a körülményre.

A mi a plébániai emlékkönyv tartalmát illeti, volt alkalom elégszer tapasztalni, hogy azokban hig lére eresztve sok oly dolog van elmondva, mi jobb, ha kihagyatik vala; ellenben sok olyasmi van kihagyva belőlök, a mi méltán helyet foglalhatna benne. Mi való tehát a plébániai emlékkönyvekbe és mi nem?

1. A plebániái emlékkönyvbe valók a következők:

1. A plebániái templomnak és más, a plebánia körébe tartozó, keresztény isteni tiszteleti helyeknek, ú. m. a filialis templomoknak, helyi, mezei kápolnák, keresztutaknak, kálváriáknak stb. története.

2. Az ezekre vonatkozó adatok, melyek lebetöleg szóról-szóra és pedant büséggel vezetendők be az emlékkönyvbe. Meg kell említeni azt a forrást is, melyből a kérdéses adat merített. Továbbá az egyes isteni tiszteleti helyekhez fűződő hagyományok és népmondák, melyeket azonban, természetesen, hogy ezen jellegök fölemlítése és szemeltartása mellett, kell följegyezni.

3. Az ezen isteniszteletre szolgáló helyeken végbement jelentékenyebb változtatások, az ekörül működő kézművesek, a használt anyagok, ezek beszerzési helye, a javításra fordított összeg, és hogy miként, honnan lett az előteremtve? Az egyes nagyobb jöltevők megérdemlik, hogy nevök az utókorra is átmaradjon.

4. Honnan lettek beszerezve a kiválóbb templomi felszerelések, minők az oltárok, orgona, harangok, beesebb liturgiai edények és paramentumok, melyekkel kapcsolatban a reájok fordított összegek, az illető felszerelés művésze és szállítója és az esetleges jöltevő is följegyzendő.

5. A rendkívüli egyházi ünnepélyek és események, p. o. a bérmálás szentségének kiszolgáltatása, a megyés püspök által végzett Canonica Visitatio, szent missio vagy missio felújítása, primitia, secundia, aranymenyekző, töredelmi vagy háladó ájtatosságok, minők a jubileumok vagy a megszünt nagy esapások alkalmával szoktak tartatni.

6. A kiváló alapítványok s ezek alapító levelei. (A misealapítványokat nem számítom ide, mert ezekről más helyen kell jegyzéket vezetni.)

7. A plebániái javadalmat és ennek alapíttatását illetőleg: mi volt ennek a története, mily változásokon mentek át az idők folyamán a jövedelmek, a terhek.

8. Az alapítványnyal kapcsolatos különféle szolgálmányok.

9. Miként sikerült vagy kísérlettek megsérteni a plebániái jogokat?

10. Szóról szóra beiktatandók, mely bírói ítéletek hoztak a pörös ügyekben?

11. A plebániái területen előforduló változások, vagy a helységeknek, házaknak, tanyáknak be- vagy kikebelezése.

12. A plebániái lakon végbement nagyobb építkezések; ezek ára; honnan lett az fedezve?

13. A javadalom birtokosainak névsora; valamint a plebániái lelkipásztorkodás körül működő, továbbá a plebánia körében lakó más papok nevei, ezek rövid életleírása, esetleges kiváló érdemeiknek és szolgálataiknak megemlítése.

14. A plebánia egész kerületére vonatkozólag: a tűzvé-

szek, árvizek, általánosabb jégverések és éjjeli fagyok, szárazság, rossz termés: utobbi esetben milyen ára volt az élelmi szereknek? Szokatlan természeti tüncemények: földrengés, téli égháboru, nyári hóesés, északifény, meteorhullás, üstökös stb.

15. Némely háboru, ragályos betegség, dögvész alkalmával lefolyt eseményeknek leírása és ezek statisztikai adatai

16. Nagyobb horderejű örvendetes események, valamint a rendkívüli körülményektől kísért szerenésétlenségek.

17. A jó vagy rossz társadalmi és erkölcsi tünetekre vonatkozó általános följegyzések.

(Vége köv.)

Erdély történelmi adatok.

1317—1785.

Mi II. József Isten kegyelméből választott Romai Császár, Német-, Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horváth és Tótország apostoli királya, Austria főhercege, Burgundia és Lotharingia hercege, Etruria nagyhercege, Erdély nagyfejedeleme, Milanó, Mantua, Párma hercege, Habsburg, Flandria, Tirol és a Székelyek grófia, stb. stb.

Emlékebe ajánljuk jelen iratunk értelmében jelezvén mindazoknak, kiket illet, hogy Erzsébetváros kiváltságolt városunk részéről és hveink: rendes bíró és tanácsosai ugymint Csiki Emanuel, tényleges bíró Dániel Lukács és Péter, Issekutz Antal, Pátruban Márton, Török János, Issekutz Gergely, Zakarias Zakar, Csiki Mihály, Ötves Lukács, Lengyel Lukács s a többi esküdt polgár nevében Tisztelendő Csiki Márceel, világi pap, theologiai tudor és apostoli főjegyző és ugyan ezen város tanácsosa Nemes Szentpéteri Domokos, mint legmagasabb trónunkhoz eselekvési telj hatalommal küldött követek, némely levelek láttamozott másolatait Felségünk elébe terjesztették, a melyek a fenirt városunk előbb említett polgárainak kiváltsággéppen adott mentességeiről és szabadalmairól szólnak s melyeket legdicsebb emlékü anyánk ajándékozott nekik. — s kérték nevezett városunk Erzsébetváros fennemlített bírája, tanácsosai s a többi esküdt polgárai nevében legalázatosabban Felségünket, hogy mi azon kiváltság leveleket és mindazt, mi azokban foglaltatik, azok kivételével, melyek a közpolgárságra, keresztény türelemre, az előttünk a kedves Erdélyi fejedelemségben föllállított fölvizsgálati törvényszékre nézve szabályszerű kegyes rendeleteinkkel ellenkeznek, szintugy kihagyva az ötödik pont azon záradékát, mit Küküllőmegye, melynek közelében fekszik a fenn említett város, tanácsosai az átvizsgálendő bűnügyekben használni kötelesek, érvényesnek, kedvesnek és elfogadottnak tekintvén s jelen levelünkbe szóról szóra bevezettetvén, beiratván tenn említett városunk polgárai s azok utódai részére kegyesen megerősíteni s a megerősítetteteket mind magunk megtartani, mind általatok kiket illet és illetend megtartatni méltóztatnánk, a mely levelnek tartalma ugyanis ez.

Mi Mária Terézia Isten kegyelméből Romai Császár, Német-, Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horváth és Tótország stb. királya, Ausztria főhercege, Burgund, Braband, Milano, Stajer, Carintia, Krajna, Mantua, Parma és Piazenza, Linburg, Lu-

xenburg, Geledria, Württemberg, felső és alsó, Szilázia hercege, Sváboország és Erdély fejedelme, a felséges Romai birodalom, Burgovia, Morva, felső és alsó Lausitz örgrófia, Habsburg, Flandria, Tirol, Terret, Kijburg, Görcz, Gradiska, Arthesia és Székelyek grófja, a Tótországi örgrófság, Portnaus, Salina és Mechnia ura, Lotharingia és Bári hercege, Etruria nagyhercege, stb. stb.

Míthogy a századok tapasztalata szerint bizonyos, hogy az országok és fejedelmek diésősége és díszje csak akkor terjed ki kívülről messzire, midőn az alattvalókat otthon jól rendezett dolgaik nemesak bizonyos gyöngéd édességgel helyülküz vonzzák, hanem másokat is arra indítanak, hogy közöttük lakhelyet keressenek s alapisanak: s diéső elődeinknek is azért volt ezekre mindig gondjuk, hogy országaik és tartományaikat minél számosab lakossal, a mennyire csak lehetséges, gyarapítsák, kiknek életfentartási módja a közhaszon előmozdítására lenne irányítva, s azért mindezek biztosabb megmaradására mind a többi polgárok boldogságának más polgárok igyekezete által segítettve könnyebb elérésére ilyen új telepeket állásuknak megfelelő kiváltságokkal és mentességekkel kedvök szerint eláttuk, a honnan aztán az a haszon is háromlanék, hogy a kegyességnek azon édessége másokat is ösztönözne sokakat az élet ezélszerűbb vezetésére s a henylés és rut téltenség eltávolítására, pontosságra vezetne; és úgy midőn az élet folyamán akár kereskedői teendők, akár kézművekkeli foglalatosság, akár egyéb tisztességek munkákban telik el, a vásárlások előmozdítva a mesterségek előbbre vite lesznek s a mi ezekben főképen kívánatos, a népek nyugalmas kényelme, a halandók igyekezetét s buzgó munkáit megáldó Isten diésősége s egyszersmind az uralkodó fejedelem híre naponként terjedni fog. Innen miután a fennemlített erdélyi fejedelemségben Küküllő megyében levő Erzsébetvárosunk örmény nemzetiségű összes polgárai és lakosai, tevékeny és gondos Issekutz Antal említett város rendes bírása és Vikol Bogdán képviselői tag által udvari korlát-nokságunk előtt, mint e közönség ügyét elintézésére törvényesen megbízottak által, úgy szintén ezen tehatalmu képviselők u. m. tisztelendő Dániel Mihály Erdély-fejérvári székesegyház kanonokja, Erzsébetváros plebánosa, nem különben Nemes Lázár János, tevékeny és gondos esküdtek Gáspár Menyhért, Ötves János, Issekutz Márton, Pátrubán Márk, Lukács Tódor, Csiki Miklós, Ötves László, Gáspár Miklós, Csiki Tódor, Zakarias Tamás, Dániel Eugen, Kosotán Márk, jegyző Pap János, Szentpéteri Kristóf és Issekutz Antal, képviselők által előadták, hogy egykori főséges Császár, Spanyol-Magyar és Csehország királya és Erdély fejedelme VI. Károly Atyánk, legkedvesebb elődünk 1733 Augusztus 11. kelt kiváltság levél szerint mint katolikusokat a fennemlített városba állandósította ugyan, de mégis teljesebben gondoskodni akarnának megmaradásukról s e czélból a nekik adandó új kiváltságért hódolattal és alázatossággal folyamodtak. Mi a felhozott s elénk terjesztett Császári királyi szivünket megindító más okok folytán is legkegyelmesebben elbaráztuk, hogy ezen kérelmezők iránti Császári királyi hajlamunk jeléül azon kiváltságokkal, jogokkal és mentességekkel — melyek következnek, Erdélyben élbesenek és éljenek, és pedig 1-ör: legkegyesebben megengedjük, hogy ez az örmény közönség, miután az Ebesfalvi uradalmat a mellette levő falvakkal együtt királyi adományunkból örökös joggal nyerte, a joggal, melyet az átadás által szerzett, nem-

csak szabadon élhet, hanem saját nagyobb haszna végett, az Ebesfalvi területet a város számára bekebelezhesse s következőleg innen az alattvalókat az uradalom más helyére (mindazonáltal megfelelő földbirtokokkal ellátván azokat) áthelyezhesse, a szelléreket pedig kifizetvén a földbirtokra épített épületeknek igazságos becslés szerinti értékét előmozdithassa, s mostantól fogva jövőre legyen egészen kiváltságos város s latin nyelven Elisabethopolis, németül Elisabethstadt, magyarul Erzsébetvárosnak neveztesse, a mint részben már elévölt is neveztetett: s peesztéjén mint eddig, úgy jövőben is szent Erzsébetnek Jeruzsálemi II. Endre özvegyének a magyar király leányának képét használhassa, a kitől elnevezését vette. 2.) Azon esetben, midőn az idegen örmény mint lakos e várososhoz akarná magát fűzni, tartozik előbb magát azon hely tanácsa előtt a becsületesség és egybekre nézve kellőleg igazolni, az ilyen idegen örményre nézve pedig, miután a mint előre volt becsátva a kívánt polgárrá törvényesítés korábban megtörtént, a befogadotról a fenn nevezett tanács és képviselőket kötelesek felelni. 3.) Míthogy e közönségnek is ügye és előmenetele főleg az Isteni áldástól függ, következőleg szükséges, hogy először az Isteni tisztelet — és katolikus szent hitre, melyet a fennevezett közönség, örmény szertartás szerint vall — gond legyen: miért kegyesen beleegyezünk és megengedjük, hogy ezen városban az Isten áldása folytán a nép száma növekedésével az építettek kivül új kath. templomokat építhessen, gondoskodni fog ugyan azon város, hogy a lelki szolgálatra szükséges kellő és megfelelő tulajdonokkal bíró egyházi személyzettel ellátva legyen, a kiket ugyanazon város illően javadalmazni tartozzék. Míthogy pedig a róm. kath. latin szertartású Erdély egyházmegyei hatóságtól függnék és függni fognak, ennél fogva az egyházmegyei hatóságnak is kötelessége lesz felügyelni arra, hogy ott az örmény róm. kath. szertartás kellőleg megtartassék és a keleti örmény eretneknek: névleg Eutichus és Dioscorus és mások kárhoztatott tévelyei ettől a nemzettől távol legyenek; ezen kivül ugyan ezen egyházmegyei hatóságnak szorgos gondja legyen arra, nehogy a magán s kevésbé nyilvános Isteni tisztelet az Erdélyi fejedelemségben a nem katolikus örményeknek bármí módon megengedtettsék vagy a fennemlített tévelyek követői bebozsátassanak, vagy megtértesse-nek, kivéve, ha azok egyike vagy másika egyedül kereskedési szempontból a tartományon átmenni s úgy ott ideiglenesen időzni találva, vagy a szükség követelné. 4.) Míthogy az ily községek haladását a jó rend megállapítása nagyon öregbíti s előmozdítja, azért kegyesen parancsoljuk, hogy a fennevezett közönség a polgári ügyekben az ottani királyi kormányzékunktól, a gazdaságiakban szintén ugyanottani kinstárunktól függjön, hasonlóképpen ugyanazon fejedelemségünkben levő katonai főparancsnokságtól nyerje védelmét saját boldogabb fennmaradása végett; továbbá 5.) Ugyanezen városnak legyen tisztviselősege, mely a bíró és tizenkét tanácsosból álljon, kik a város kebeléből a tisztviselők és képviselők által törvényesen választatnak; ugyanezen tisztviselőseggel legyen katolikus vallású jegyzője, ki a város körében előforduló iratok elkészítésében jártas, jó és igazság szerető, legyen s kinek munkáját és fáradságát igazságosan méltányolják. A bíró szabad választása pedig Január 4-ik napján történjék és tartassék szemelött, hogy mind a bíróságra, mind a tanácsoságra becsületes és alkalmas s jó lelküismeretű férfiak és az

igazságnak buzgó tisztelői választassanak; ami pedig egymás-közt indítandó ügyek perfolymát és rendjét illeti: az ily ügyek kellőképpen megvizsgálását akár polgáriak és gazdaságiak, akár bűnvádiak legyenek a panaszos felek, ugyanezen város tisztviselősege mint első ítélőszék elé vigyék, innen, ha a dolog tárgya úgy kívánja, azok érettebb átvizsgálás tekintetéből királyi ítélő táblánkhoz vagy királyi kormányunkhoz, a gazdaságiakban pedig kincstárunkhoz fellebezendők. Az előbbieken azt mondtuk, hogy a bűnügyek ezen város tanácsában terjesztendők be, azért a kardjogot, ami ennek a közönségnek már azelőtt is meg volt engedve, továbbra is kegyesen megengedjük, azon módosítással, hogy az ilyen bűnügyi ítéletek tárgyaására a haza törvénye és törvényes szokása s az elfogadott jog sugalma szerint fennemlített Küküllő megyének, melyben e város fekszik, tisztviselői összegyűljenek s azokban (azon szokásnál fogva, mely más kiváltságot városokra nézve hasonló ügyekben fennáll) ugyanazon ítélő táblánkhoz vagy királyi kormányunkhoz szabadjon fellebezni; az előbb említett ügyekben pedig, ha azok természete úgy kívánja szabad a fellebbezés Felsőútkunkhoz. Ha pedig valakinek a városiak közül valamely idegenrel szemben panasa és pere volna, szükség, hogy annak megfelelő törvényszéke előtt találkozzék, mert a felperesnek az alperes törvényszékét kel követnie. 6.) Szintén szabad a kereskedés, melylyel ezen közönség jelenleg is bír, továbbra is megengedjük neki, hogy úgy a szabadalmazott árucikkkel kisebb-nagyobb mennyiségben, az Erdélyi fejedelemség területén belül a nyilvános vásárokon bármely helyen szokott módon kerekedhessenek, mint szintén azokkal, a mik más örökös országok és tartományokba vitetnek — és megfizetvén a Császári Királyi adókat és vámokat s megtartván a jog szerint megtartandókat minden más rájuk erőszakolt törvénytelen adóztatás nélkül üzérkedhetik. 7.) Mindazonáltal legyen meggyőződve a közönség, hogy gyártmányai vagyis kézi munkái biztonsága végett a különös kiváltságokat legkegyesebben engedélyezni fogjuk, nem kevésbé a kereskedések előmozdítására az illendő segítyt hathatósan meg fogjuk adni. 8.) Ugyanezen közönség számára heti vásárokul engedélyezzük kedd és szombat napot, a nagy vásár vagyis évi sokadalom gyanánt az évnegyeddi időt, névleg martius 25-ikét Gyümölcsoltóboldogasszony ünnepét, Urunk menybemenetele ünnepét, september 25-ikét szent Máté evangelista ünnepét, November 19-ikét szent Erzsébet napját; a négy utóbbi bármelyikét más helyek hasonlósága szerint három napig tartandó baromvásár előre még azon hozzáadással, nehogy a nagy sokadalom a szomszéd helyek vásárai és sokadalmaival ugyanazon napra essenek. 9.) Minthogy mi kegyesen beleegyeztünk, hogy ez a közönség a haszonbért, melyet a családok, házak, mészárszék, úgy szintén a koresoma után mindez ideig fizetett, egyszer s mindenkorra megválthassa, s azért mi is már tizenhat ezer forintot elfogadtunk s a nevezett közönség kincstárunkba tényleg befizette; azért kihirdetjük, hogy ezt a közönséget a haszonbért fizetésétől örökre felmentjük, feumaradván a tartományi pénztárba fizetendő adó, melyhez magok a városiak is a haza más adózó polgárai módja szerint kegyesen rendeltetnek folytán járulni tartoznak. 10.) Beleegyeztünk s megengedjük, hogy ez a közönség az annyiszor említett Erzsébetváros határain belül ugyanezen város mellett haladó Küküllő folyóra az átmenet nagyobb kényelme tekintetéből

két hidat állíthasson s a felállítottakat fentarthassa, s költségének visszaszerzésére a fennevezett Küküllő megyében és más szomszéd megyékben a vám fizetésről fenntartott rend és szokás szerint, a vámot az azokon átmenő utasoktól, kik a törvény által fölmentve nincsenek, jövőben is mindig követelhesse, de más vámok kára nélkül is úgy, hogy a közönség kényelmes és az utazókra nézve az átmenetelt illetőleg alkalmas hidakat tartani köteles. 11.) Akarjuk, hogy midőn és a mikor szükségből nem ellenséges betörés következtében magok a városi örmények becses árucikkeiket Erdélynek várakkal és erődítésekkel ellátott városaiba letenni s nagyobb biztonság végett ott tartani akarják, fogadtassanak el ezek s áruik őrizetére adassék alkalmas hely. 12.) A katonai szállások, beszállások, előfogatok s más ezekhez hasonló terhek viselésétől ezt a közönséget kivesszük s mentesnek nyilvánítjuk: végül 13.) Az Erdélyben szétszórta örmények (kivéve a szamosújváriakat) bárhol lakozzanak, mind addig, míg harmadik helyre összegyűlve, külön kiváltságokat magok részére nem nyertek, az adózások és más nyilvános terhek aránylagos hordozására, ugyszintén azon költségekre nézve, a mik számokra történnek, ezen közönség tanácsának legyenek alávetve, a kik azonban kizárólag ezen város javát illető más dolgokban hozzá járulni nem tartoznak. E legkegyesebb akaratunkat előbb említett Erzsébetvárosunkbeli jelen és jövő római katolikus szent hitű örmény nemzetű lakóinak az előre bocsátott kegyes engedmények és engedélyekre nézve nemcsak kegyelmesen kijelentjük, hanem nektek Méltóságos, Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Híres, Nemzetes, Nemes, Úgyes, Okos, úgy szintén a körültekintőknek királyi kormányzatkunknak, Erdélyi örökös fejedelemségünk egyes és összes karai és rendinek, a megyék fő és alispánjainak, egy a Nemesek bíróinak, a székely székek kapitányainak és királybíráknak, a szász városok és székek királybíráinak, polgármestereknek, s minden, joghatóságunk alá bármi módon tartozóknak, tudomására hoztuk és parancsoljuk, hogy a fennevezett örmény népet Erdélybe nemesek bejönni, hanem az előbb elszámolt engedményeket, mint jövőbeli igazi lakóknak teljesen élvezni is engedjétek s mindenképp egyesekben, melyek az előre bocsátott pontokban foglalvák fentartani s őket a kiváltság bármely megtámadói ellen védeni és pártfogolni tartoztok, a miket mi kétség kívül a nevezett örmények és azok utódaira nézve megígértünk, viszont ők is irántunk s uralkodó házuk iránt ragaszkodást, hűséget és engedelmességet ígértek, hogy mind előttnk, mind Erdély többi kedves lakói előtt kegyeltek és kedvesek legyenek, a mely dolog emlékeztetere, erőssége és fennmaradására elhatároztuk, hogy az előbb említett örmény nemzet jogainak jelen oklevelét a szükséges jövő biztonság tekintetéből nagyobb függő peesétünk alatt kiadtuk és engedélyeztük, sértetlenül hagyván a más jogát. Kelt Ausztriában, Bécs városunkban November 28-ik napján az ur 1758-ik, országlásunknak pedig tizenkilencedik évében és alá volt írva bairól Mária Terézia, kevéssel alább közepén Gróf Bethlen Gábor, a végén jobbról Somlyai Albert. Mithát Erzsébetváros rendes bírójának tanácsosai s a többi esküdt polgár előre bocsátott kérését kegyesen meghallgatva és jóakarólag helyben hagyva, a fennirt kiváltság levelet, mely mintán a magyar erdélyi udvari Cancelláriának levéltárában lévő példányával összehasonlítottat s azzal minden pont és záradékban megegyezőnek

találattott, jelen levelünknel fogva minden kihagyás, bővítés vagy változtatás nélkül, az ősi kihirdetés idejében közbevetett ellenmondások nélkül, a mik részint visszavonattak részint az ezután következő rendeleteink és határozataink szerint magukban megszűntek, azok egész tartalma ezikei, és pontjaira nézve azok kivételével, mik a fennnevezett kiváltságok 2. 3. és 5. ik pontjában foglaltatnak s a mik a közpolgárosodásról, a türelmi rendelvénnyel s megállapított felülvizsgálati törvényszékről kiadott kegyes rendeleteinkkel ellenkeznek, a mely rendeleteink érvényét mindenütt sértetlenül, háborítatlanul fenn akarjuk tartani, elfogadjuk, helyben bagyjuk és megerősítjük, s Erzsébetváros fennevezett összes polgárai, örökösei és azok mindkét nemű utódaira nézve örökre érvényeseknek megerősítjük, hogy mi és utódaink, ugy mások is, kiknek érdekében áll vagy álland, megtartsák, sőt parancsoljuk, hogy az ötödik pontnak az a záradéka is, minek érvényét bűnügyek vizsgálatánál Küküllő megyénk tanácsosai használni köteleztettek, örökre kitörölve maradjon és e részben is a rendes bírónak s az ő tanácsosainak legmagasabb rendeleteink szerint bírói teljhatalom engedtessek. A többire nézve határozottan azt akarjuk, hogy azon vásárnapok, melyek Gyümölesoltó Boldogasszony, vagy Úrunk menybemenetele ünnepeére esnek, mindig a legközelebbi köznapra téttessenek át, azon kívül; hogy az örmények igyekezete Erdélyi nagy fejedelemségünkben a kereskedés előmozdítása által élénküljön, alkalmazkodván mindig a már létezett vagy jövőben kiadandó harminezad szabályzathoz s hogy a kereskedés gyakoriásában gyártmányaik terjesztésében és műhelyeik állításában nagyobb törekvéssel működjenek, elhatároztuk, hogy nekik a következő kedvezményeket engedjük és pedig: 1.) Parancsoljuk, hogy a fennevezett város s annak polgárai, a megye — melyhez tartoznak, valamint minden más joghatóság alól, ugy a törvényszéki mint a politikai és gazdasági ügyekben jövőre is teljesen kivéve legyenek s csak királyi kormányunktól függjenek 2.) Ha azon szabály szerint, mely Erdélyben a felülvizsgálati törvényszék számára általunk kegyesen elő van írva, azoknak bármí ezímen keletkezendő és tárgyalandó ügyei a szokott felebezés által többé nem a mi kir. kormányunkhoz, hanem közvetlenül kir. ítélő táblánkhoz intéztetnek, azon peres ügyek félévtele végett melyek általuk ott felhozatnak, s a miknek a kereskedéssel bármínemű összefüggésök van, vagy a mik arra nézve bármími késedelmet hozhatnának: az egyes években a vizrekeszti időszakát tüzzük ki, a melyen a hazabeliek más ügyei csak akkor veendőek fel és tárgyalandók, midőn az ily ügyek már elintézve lettek. 3.) Elrendeltük, hogy ezen kegyes határozatunkat az állandó táblákra és a helyi tanácsokra nézve anayira kiterjesszük, hogy miután kereskedők által főleg adóságokért több per szokott indíttatni — ezen — külömben a törvény által kiváltságotlaltaknak telvitelére és megvizsgálására különös tekintet legyen 4.) Minthogy a behozott közpolgárosodás által ezen város polgárai is a haza fiaivá fogadtattak, kegyesen parancsoljuk, hogy ha azok s gyermekeik magukat a nyilvános hivatalokra alkalmasakká tették, azokra ők is ugy alkalmaztassanak, mint a haza más fiai.

A fennemlített város kiváltságának megerősítése s annak, irányában — engedett új kedvezmények által — kimutatott legkegyesebb akaratunkat nemcsak ugyanazon közpolgárokak kegyelmösen kinyilvánítjuk, hanem nektek is Méltóságosak,

Tisztelendők, Tekintetesek, Nagyságosok, Nemzetesek, Jelesek, Nemesek, Serények, Okosak, ugyszintén körültekintőknek, kir. kormányzékünk erdélyi örökös fejedelemségünk karaí és rendjei, a megyék fő és alispánjai, a városok bírai s polgármestereknek, s mindazoknak, kik bármí módon joghatóságunk alá vannak vetve, tudomására hozzuk és parancsoljuk, hogy a fennemlített város mind mostani, mind jövőbeli polgárait, mindenek — és egyesekben, mik az előre bocsátott ezikelyekben foglaltatnak szülárdan tartások fenn, s őket ezen kiváltság bámmely megtámadói ellen pártfogoljátok. A mely dolog emlékezete s fennmaradása végett elhatároztuk, hogy a jelen megerősítő, illetve kiváltságlevelet oklevél alakjában nevezett város és polgárai jövő biztonsága végett nagy függő pességünk alatt kiadjuk és engedélyezzük, sértetlenül hagyván a más jogát. Kelt Ausztria Bécs városában.

Közli: Avédik Lukács.

A veresbogy.

— Aesopi mese. —

Egy csapdát a veresbogy megszentve,

Kíváncsi lett — vögya ingerelte.

— Meg kell tekintenem — mond magában —

Mesteri szerkezetét, hogy lássam

Kívül is belül is egészében

S majd társaimnak elbeszéltem. —

Nézi, bámulja s majd beleszökve,

Fogoly lett s lábát is kettéverte.

Sok-sok jámbor ifju színt így téved

Zárjába egy gonosz kelepczének,

Hol azt veszi el, a mi legdrágább:

Lelk'ismeretét s ártatlanságát.

Az egér és a macska.

— K. —

Kis egér a csapda börtönében

Fogva vagy te s veszve tán egészen;

A más állatok közt oly kis állat,

Rád mégis hány nagy ellenség támad!

Hogy mulat rajtad sok pajkos gyermek

S a macskák mily mohó vágygyal lesnek, —

S te hogy reszkelsz árva élted végett

Körme közt sok adáz ellenségnek!

Füek, a csapdát most zárjatok be

S védjétek a kis foglyot — oh hogy ne!

Hisz az élet utján még — ki tudja —

Lehetek ti is így megszorulva.

Kétes, hogy fordul a koczka végre,

Vajjon nem kerüllök kelepczébe?

*S ha nyakon csíp ellenségek marka,
Ti lesztek egér s a végzet — macska.*

*Boldogok akkor, ha a szerencse
Védőt hoz, ki éltetek megmentse!
S tán eszetekbe jut akkor néktek
Az egér, melyet így megmentettek.*

*Szelidségével angyal a gyermek,
Gonoszsággal magának ás vermet.*

Bálint Gyula.

A magyar koronázási jelvények.

Most, midőn a nemzet az alkotmányos élet megvirradásának negyedszázados évfordulóját ünnepli, kegyelettel gondoljunk vissza régi diésőségünk idejére s azokban nemzeti ereklyéinkre, a melyek anyagilag, értékben nem versenyeznek a föld egyéb uralkodóinak koronázási jelvényeivel, de a melyek, mint nagy multunk néma tanúi, oly becsesek előttünk, hogy azoktól a föld minden kincseért sem válhánk meg.

A szt. korona, a melynek felső részét II. Sylveszter pápa, alsó részét pedig Dukas Mihály görög esászár ajándékozta, szinaranyból készült. Súlya 1:3 kiló, körülete 650 cmt. Az egész koronán 104 drágakő (50 rubin, 53 zafir, 1 smaragd) s s 338 gyöngy van. Az első koronárész vékony gyöngyabroncsról négy-négy, aranylánczoeszkáéhoz erősített, rubin és zafir ékkövekben végződő hármas lilium csüng, összesen kilencz. Ha a koronát előlről nézzük, annak felső részén az Üdvözítő trónon ülő képe tűnik szemünkbe, a ki egyik kezében, a balban az evangéliumos könyvet tartja, jobbával pedig az ég felé mutat. Diésfénnyel övezett fejétől jobbra és balra e számok olvashatók: I. C. — X. C. E kép fölött a Boldogságos-Szűz imádkozó képe van. Az alsó koronárészen előlről jobbra egy óriási zaphirkótól Gábor arkangyal és sz. Domokos, balra pedig Mihály arkangyal és szt. György képe látható. A korona hátulsó részét szemlélve, a felső koronán Dukas Mihály görög esászár képét látjuk, míg a korona alsó részén egy hatalmas ékkötől jobbra Geobitz király (I. Géza királyunk, a ki nemes viselkedéseért kapta a mai szt. korona alsó részét) és szt. Kozma, balra pedig Constantin görög esászár és szt. Demjén képei szemlélhetők. A négy oldalról fölnyúló aranyabroncon nyolcz apostol képe látható. A korona felső részén latin, az alsón pedig görög feliratok vannak, a mik az ajándékok eredetét csak megerősítik.

A kardot, melylyel a már megkoronázott király a koronázási dombon a négy világtáj felé vág, szt. Istvánéknak mondják. A kard egyenes, hosszú s kétélű, pengéje a marokolatnál ékítve van.

A jogar nem bot, hanem buzogány alakú, a melynek szára gazdagon van ékítve s fenn arany gömbben végződik.

A kettős apostoli kereszt, a melyet a pápa ajándékozott szt. Istvánnak, hihetőleg a tatárjárás idejében vesztett el. A jelenlegit, a melyet koronázás alkalmával mindig a fiatalabb püspök visz a király előtt, Mátyás király idejében készítették.

Az arany alma kettős keresztrel ékített gömb, a mely szűj segélyével a karra csatolható. Rajta a négy nagy folyót jelző vonalon kívül az Anjouk liliumos czimere is látható, a

mely bennünket ezen ereklyénkkel Róbert Károly vagy N. Lajos korába utal.

A koronázási palást szt. Istváné. Hosszú újatlan köpeny, a mely hogy valaha egyházi öltöny volt, kitűnik a palást egyik feliratából, a mely magyarul így hangzik: „E misemondó papruhát szt. István király és Gizella királyné készítetté és ajándékozta a székes-fehérvári szt. Máriatemplomnak, 1031. évben.“ — A köpeny anyaga égszínkék selyem, ékítve szentek, virágok, állatok stb. kidomborodó, aranyhímzésű ábráival. Súlya 4.8 kiló, hossza 1524 cmt. alsó kerülete 3428. cmtr. Hímzett képei közül első helyen említhetjük az Üdvözítőét, a ki jobbában keresztet, baljában pedig ostyát tart, s kinek jobb lába oroslánon, a bal pedig sárkányon nyugszik a bűn s a sátán fölötti győzelem jelképeül, a mit ezen magyarra áttett felirat is igazol: „Krisztus ellenségeinek legyőzete után felmagasztaltatott“. Igen szép a Boldogságos Szűz képe is ugyancsak latin felirattal, a mely magyarra így fordítható: „A sz. Szülönök képe az égben tündököl.“ A paláston szt. István és Imre, valamint Gizella képei is láthatók, sok másom kívül.

A kesztyű sárga vastag, szarvasbőről készült.

A saru sárga kordován, sarkantyú nélküli bakkanas, a melyet vörös zsinorral erősítenek meg a király lábán.

Kisebb közlemények.

Ö Felsege, dicsően uralkodó Apostoli királyunk I. Ferencz József 25 éves koronázási jubileumának megünneplése a nagyszabeni kir. kath. Teréz-árvaházban.

E nemes intézet, diésőemlékü Mária Terézia királyné egyik legáldásosabb alkotása, melynek falai között már köteleesség és hálából is ogyannyira ápoltatnak a dinasticus érzelmek, a lehető legnagyobb fényvel ünneplte meg a koronázási jubileumot s adott kifejezést örömeinek, hálájának és mély hódolatának. Előjáróság, tanítói kar, növendékek vetélykedének az ünnepély sikerének emelésében.

A Thomandl J. és Orelt L. tanító urak által virágokkal, füzerekekkel, szőnyegekekkel ékesített nagy teremben daczára az egész napon át hullott zuhogó esőnek, nagyszámu díszes közőnség gyűlt egybe, élükön M. Ninger Ignátz apát úr, Ns. Elischer József, kir. tanácsos, tankerületi főigazgató urral.

A műsorozat első pontja „Egyveleg“ volt a „Traviata“ cz. dalmüből. Majd az elemi iskolai növendékek énekelték Szánthó M. tanító ur szakavatott vezetése alatt az „Imadalt a királyért.“ Ezután Pap Lajos IV. oszt. el. isk. növendék szavalta a „Szózatot.“ Majd ezután következett Szotyori Nagy J. „Királyhymnusa.“ énekelve a gymn. növendékek ének-kara által. Most Prokupek Sámuel teréz-árvaházi plébános ur lépett elé s tartá átérzett és szónoki hévvel előadott „ünnepi beszéd“-ét. Az ünnepély jellegéhez képest a központja és sava volt ez az egész ünnepélynek. Lelkes szavakkal festé az

örömet, melyet a nemzet „annyi borus nap után“ érzett, midőn alkotmánya visszaállításának legdrágább kincsét a koronát feltűzhető felséges királya homlokára. Szólt a korona viszontagságairól, a koronázás jelentőségéről, magasztosságáról, az uralkodói méltóság terhes voltáról. Majd áttért felséges királyunkra, felhozta miként Spártában szokás volt, hogy bizonyos időközben a város ifjúságát összegyűjték, hogy a hazáért nagy tetteket véghezvitt hősök szobrainál hasonló tettek véghezvitelére lelkesítsenek „ép így összegyűltünk mi is felséges királyunk örömmünnepén. Hulljon le 25 évnek leple, tűnjön fel felséges királyunk dicsőszoruzta képe, uralkodói erényei, hadd bámulja a világ, hadd tanuljon az ifjú nemzedék nemes tettekért lelkesülni.“ Majd szólt felséges királyunk uralkodói erényeiről: vallásossága, emberszerete, bölcsesége igazságossága, fáradhatatlan munkássága és alkotmányosságáról.

Végül lelkesült szavakban buzgó imára szólítja fel a jelenvoltakat a felséges királyi pár üdve és boldogságáért. A növendékekhez fordulva Aeschinos példáját hozza fel, ki Sokrateshez, midőn sokan nagy ajándékot hozának a bölcsnek, így szólt: „Nagy férfi, én is adnék valamit, ha tehetőségemben állna, de hozzád méltó ajándékot nem találok, oly annyira szegénynek érzem magam. Azonban mégis ajándékozok valamit, a mi nekem van: önmagamat.“ Felszólítja a növendékeket, hogy ők is ajándékozzák önmagukat felséges királyunknak örömmünnepén, s ez álljon abban, hogy: forró imákban esedeztetek az ő érte: alattvalói legbensőbb szeretettel ragaszkodjatok egész életetekben ő hozzá, s iparkodjatok az ő erényeinek követése által méltó tagjai lenni az egyháznak, hazának s ez által az ő hü és kötelességtudó alattvalói is. S majd, ha a szükség kívánja, a baremezőn se késettetek, ha kell az életet ő érte s a hazáért feláldozni, győzelemre segíteni zászlóit.“ Végül az uralkodó elzetésével zárja be beszédét.

A viharos éljenzés elhangzása után a gyermekkar Kölcsey „Hymnusát“ énekelte, s majd Vodráska Venczel VII. gymn. oszt. tanuló szavalta el Prokupek Sámuelnek alkalmi ódáját hévvel, s meggyerő hangon. Ezután a gymn. növendékek énekeltek Beethoven gyönyörű dalát „Himnus az éjhez“ s Kaszó Erzsébet teréz-árvaházi leány-növendék szavalta el Dósa Lajosnak „Mikor imádkozol“ című költeményét kedves, dalamos hangon, átérzve, s biztos nyugodtsággal. Majd a „Verbunkosok indulója“nak lelkesítő s feltűzelő dallama hangzott fel, előadva a gymn. énekkar által, s végül a gymnasiumi növendékek zenekara magyar népdalokból „egyveleg“-et játszott. Ki kell emelni a gymn. növendékek ének és zenekarát. Az előadott ének és zenedarabok annyira sikerültek, oly precizitással, értelemmel levének előadva, hogy csak gratulálhatunk az intézet zene és énektanítójának Dománjátz Péter urnak, ki fáradhatlan buzgalma, szakavatottsága által ilyen szép eredményt képes felmutatni.

Az ünnepélyen jelen voltak meglehetősen távozhattak el, mert az ünnepély fényes tanujele lehetett annak, hogy a Teréz-árvaház jó hírnevéhez méltó, s mint az ország egyik első nevelő-intézete, buzgóan ápolja a művészeti ágakat is, s hogy előljárói, tanítói kara a hivatás és kötelesség teljesítés magas fokán állanak, hogy növendékei vallásos, derék képzettségű embereké műveltetnek. Az ünnepély után a Teréz-árvaház fényesen kivilágított. Másnap ünnepélyes isteni tisztelet tartott s a növendékek dicsőült ebédben részesültek. x.

— **A n-nyedi róm. kath. egyházközség közgyűlése.** A f. évi május hó 29-én az újárósháza dísztermében megtartott közgyűlésről, melyet a hívek lázas érdeklődéssel vártak, kívánok referálni.

Mielőtt azonban ezt tenném, nem mulasztatom el röviden felemlíteni azon valóban örömdetes eseményt, hogy a helybeli ft. minorita atyák, az egyházközségi főgondnok és néhány buzgó kath. hívőnek sikerült az egyházközség tagjait felrészni azon lethargiából, mely őket eddig az egyházi ügyek elintézésétől — illetőleg az abbani részvételtől távol tartotta. Csak aki az itteni viszonyokat ismeri, az tudja igazán méltányolni az eredményt, mely nemcsak egyháznak, hanem a közügy érdekében is kívánatos. Turbulens elemek mindenütt vannak s mikép a hydra, mindentűt felöltik fejüket; — nem kímélve még a legszentebbet — az egyházat sem. De minékünk róm. katolikusoknak, talán éppen ez volt hasznunk, ez ébresztett bennünket arra a tudatra, hogy végre valahára elérkezett az idő egyházközségünk vagyoni viszonyait rendezni. Aki emlékezik a legközelebbi időben felszűnt hozott eseményekre, jól tudja, hogy a dolog nehezen ment, de Isten segítségével mégis sikerült; mert ifj. Winkler János úr személyében oly férfiat sikerült megnyernünk az algondnoki állásra, kibem mindnyájunk bizalma összpontosult s kinek rokonszenves alakja a disharmoniát teljes dissonanciává változtatta, úgy annyira, hogy egyházközségünk tagjai minden tárgyalás alávett ügyet a legszébb egyetértéssel intéztek el.

Hogy volt ebben az egyetértésben egy kis szeretetteljes tüntetés is, azt tagadni nem lehet. Soha, — tanubizonyosságom rá az egész közgyűlés s a róm. kath. egyház annaleséi, — mondom: soha ily népes és intelligens közgyűlés, mint a mostani nem volt, annak oka abban keresendő, hogy úgy a ft. lelkész, valamint fő s most már megválasztott algondnok személye iránti ragaszkodásnak akart kifejezést adni az itteni róm. kath. hívők egyeteme. De ezen kívül a hála is közbejátszott, mert az utóbbi időben a hitélet oly szépen lendületet nyert, hogy annak külsőleg is látható eredménye van azon egyházi zeneegyesületben, melynek célja az isteni tisztelet külső pompájának és az áhitatnak emelése; a májusi ájtatosságok alatt templomunk naponként megtelt hívőkkel.

A közgyűlésnek lefolyása röviden vázolván következő volt: Ft. Deli Ödön elnöklő lelkészünk az ülést az Úr nevében megnyitván, rövid, lelkes szavakkal üdvözölte a 110—120 tagból álló teljes számban összegyűlt közgyűlési tagokat s ékes szavakkal vázolta a hitközség kül és beléletét, mely jelentése Török Bertalan főgondnok úr indítványa folytán egész terjedelmében a közgyűlési jegyzőkönyvhöz csatolva. Ó Excellenciája, a püspök urhoz felterjesztetni határozottat.

Ezután dr. Winkler Albert előadta, hogy az egyházközségi számadások a volt számadó gondnok úr által benyuj-

